

A felügyelet és az integritás lehetséges interferenciái

Interferences between surveillance/supervision and integrity

Héder Klára

pszichológus, doktorandusz
Belügyminisztérium,
Nemzeti Közzolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola
klara.heder@bm.gov.hu

Magyar
Tudományos
Társaság

Absztrakt

Cél: A 2020-ban kiadott Nemzeti Korrupcióellenes Stratégiában (2020–2022) a Kormány zéró toleranciát hirdetett a korrupcióval szemben. Ez a komplex, érték-alapú korrupcióellenes megközelítés nagy hangsúlyt fektet a törvényes közzolgálatra, az eddig elért eredmények megőrzésére, a korrupcióval szembeni ellenálló képesség erősítésére, valamint az egyéni és szervezeti integritás fejlesztésére is.

Módszertan: Az antikorrupciós, illetve az integritásfókuszú eszközök együttes alkalmazása során azonban hatékonyságrontó interferenciahatások is megjelenhetnek. Ezek a „gyógyszerkölsönhatások” nemcsak a külön-külön hatékony módszerek eredményeit csökkenthetik, hanem a ténylegesen elért eredmények értelmezését, illetve a további intézkedések megtervezését is megnehezíthetik.

Megállapítások: Jelen írás – mintegy gondolat kísérletként – öt ilyen lehetséges interferenciahatás bemutatásával szeretné a jelenségre felhívni a figyelmet. Bemutatja a felügyeleti intézkedések hatására csökkenő belső motiváció és az átmeneti viselkedésváltozás lehetőségét; a szervezetek és személyek számára nem adekvát módszerek differenciálatlan alkalmazásának veszélyeit; a törvénytisztelő viselkedés mögött húzódó okok rejtettséget; az erős felügyelet negatív emocionális hatásait; valamint a képzésfejlesztés lehetséges anomáliáit, felhívva a figyelmet a kérdéskörben való további empirikus kutatások fontosságára.

A komplex, érték-alapú korrupcióellenes megközelítés különféle eszközeinek együttes alkalmazása ma már elkerülhetetlen, a különféle módszerek célzott és differenciált alkalmazása pedig nagyban hozzájárul a közös társadalmi cél, a korrupció visszaszorításához, illetve a szervezeti és egyéni integritás erősödéséhez.

Azonban a siker szempontjából kardinális kérdésnek bizonyulhat, hogy felismerjük-e az együttesen alkalmazott módszerek között fellépő hatékonyságcsökkenő interferenciákat, és teszünk-e lépéseket kiküszöbölésükre.

Érték: A korrupcióellenes fellépés sikerének kulcsa ugyanis a rendvédelem területén is a meglévő erőfeszítések strukturált elemzése, az eredmények mentén történő hatékony értékelés és rendszerszintű tervezés.

Kulcsszavak: felügyelet, megfigyelés, compliance, integritás, rendvédelem

Abstract

Aim: In the National Anti-Corruption Strategy (2020-2022) issued in 2020, the Government declared zero tolerance for corruption. This complex value-based anti-corruption approach places great emphasis on several approaches. These are, public service in accordance with the law, upholding the progress that has been achieved in combating corruption so far, strengthening resilience to corruption, and the development of individual and organizational integrity as well.

Methodology: However, the combined use of anti-corruption and integrity-focused tools can also lead to the emergence of interference that greatly degrades the effects of different tools in combination with each other. These interactions can not only reduce the results of individually effective methods, but also make it difficult to interpret the real results of combined approaches and to plan further actions.

Findings: The present paper, as a thought experiment, would like to draw attention to the phenomenon by presenting five such possible interference effects. It presents surveillance measures that result in decreased intrinsic motivation and the possibility of a temporary change in behavior; the dangers of undifferentiated use of inadequate methods for organizations and individuals; the secrecy of the reasons behind law-abiding behavior; the negative emotional effects of strong supervision; and possible anomalies in training development as well as draws attention to the importance of further empirical research on the issue.

The combined use of different tools of a complex, value-based anti-corruption approach is now inevitable, and the targeted and differentiated use of different methods contributes greatly to the common social goal of curbing corruption and strengthening organizational and individual integrity. However, recognizing and taking steps to eliminate efficiency-reducing interferences between commonly used methods may be a cardinal question for success.

Value: The key to the success of anti-corruption action is the structured analysis of existing law enforcement efforts, effective evaluation of results and system-wide planning.

Keywords: supervision, surveillance, compliance, integrity, law enforcement

Bevezetés

Kevés olyan terület akad, ahol a felülről lefelé irányuló (ügynevezett „top-down”) állami kontroll- és felügyeleti¹ (surveillance) technikákat, eljárásokat olyan széles körű állami² (Somogyvári, 2009) és társadalmi támogatás övezné, mint a korrupció elleni harc esetén.³ Magánbeszélgetésekben és publicisztikákban rendre megjelenik a korrupcióban érintett tettek megbüntetésére irányuló szándék; az elszámoltathatóbb, transzparensabb állami működés iránti igény, a korrupcióval kapcsolatos események megelőzésére tett intézkedések fokozása⁴; akár a modern állam digitális eszközeinek, felügyeleti/megfigyelési- (surveillance), valamint szupervíziós és kontrolltechnikáinak, e-közigazgatási lehetőségeinek az alkalmazásával is (*Magyarország Kormánya, 2020*)⁵.

A klasszikus bürokratikus kontroll domináns megjelenési formája a felülről lefelé történő ellenőrzés és a megfigyelés, mely leginkább az állam és az egyén viszonyában válik tapinthatóvá (Bárd & Borbíró, 2010). A központi hatalom, az állami szervek a jó államműködés kialakításának és fenntartásának szándékával leggyakrabban ezekhez a bürokratikus kontrolleszközökhöz, vagy a bürokratikus kontroll továbbfejlesztéseként létrejött „compliance”⁶ eszközeihez nyúlnak, amely a „mindent szabályozni kell” megközelítés helyett kockázatelemzést alkalmazva a feltárt kockázatok kezeléséhez rendel szabályokat (Pulay, 2017). Az e-közigazgatás és a digitalizáció ugyancsak hatékony eszközei lehetnek a korrupció csökkentésének azáltal, hogy hozzájárulnak a transzparensabb szervezeti működéshez, ugyanakkor növelik az állam kontrollját, felügyeleti szerepét is.

Dr. Pintér Sándor miniszterelnök-helyettes, belügyminiszter 2020-ban a legfontosabb magyar állami szervek vezetői részvételével lezajlott „IX. Integritás

1 A „felügyelet” kifejezést jelen cikk az angol „surveillance” (felügyelet/megfigyelés) és nem pedig „szupervízió” értelemben használja. A szupervízió jellegű állami/bürokratikus, „top-down” jellegű felügyeletre vonatkozó megállapításoknál a szerző inkább a „kontroll” kifejezést alkalmazza.

2 Magyarország Ügyészsége: Összefogás a közélet tisztasága érdekében (URL1).

3 Ez különösen igaz az Európai Unió tagállamainak polgáira. A 2019-es évre vonatkozó Eurobarometer Korrupciós felmérés (2020) adatai szerint az uniós állampolgárok 69%-a tartja elfogadhatatlannak a korrupciót (URL2).

4 A Közigazgatás Korrupció-megelőzési Programja (2012) – 1104/2012. (IV. 6.) Korm. határozat a korrupció elleni kormányzati intézkedésekről és a Közigazgatás Korrupció-megelőzési Programjának elfogadásáról; Nemzeti Korrupcióellenes Program (2015) (*Magyarország Kormánya, 2015*); Nemzeti Korrupcióellenes Stratégia (2020) (*Magyarország Kormánya, 2020*).

5 Nemzeti Korrupcióellenes Stratégia (2020–2022), Technológialapú beavatkozási terület c. fejezet.

6 A „compliance” kifejezés az angol „to comply with” igéből származik. Jelentése: megfelelni, feltételeket teljesíteni, valamivel összhangban, egyetértésben lenni. A compliance az adott terület jogszabályainak való megfelelést, törvényes előírásaival való egyezést jelenti (Kóhalmi, 2015; Ambrus & Farkas, 2019).

Kerekasztal” online konferencián így fogalmazott a technológiai alapú lehetőségekről⁷:

„A Belügyminisztérium továbbra is határozottan és következetesen lép fel a korrupció minden formája ellen. Az új Nemzeti Korrupcióellenes Stratégiában központi szerepet kapnak a korrupció megelőzésében a technikai eszközök, mint például az elektronikus ügyintézés szélesebb körű alkalmazása, az informatikai rendszerekhez való hozzáférés személyazonosításhoz kötése és naplózása, valamint a közigazgatási ügyekben történő automatikus döntéshozatal.” (URL3)

De nem tartalmaz mást maga a 2020-ban kiadott Nemzeti Korrupcióellenes Stratégia (2020–2022) (továbbiakban: Stratégia) sem (Magyarország Kormánya, 2020). Mivel a Kormány zéró toleranciát hirdetett a korrupcióval szemben, és kifejezett célként tüzte ki a korrupciós látencia csökkentését, a Stratégiában a korábbi szabályalapú beavatkozások mellett megjelennek, és nagyobb szerepet kapnak a technológiaalapú módszerek is:

„[...] a Stratégia nagyobb hangsúlyt helyez a szervezetek, különösen az államigazgatási szervek működésében rejlő korrupciós kockázati tényezők azonosítására, és azok jelentős csökkentésére, az e-közigazgatásban rejlő technológiai lehetőségek korrupció elleni küzdelem érdekében való felhasználhatóságára.” (Magyarország Kormánya, 2020).

Mivel a Stratégia a komplex⁸, értékalapú korrupcióellenes megközelítés szellemében készült, ezért a felügyelet és a kontroll mellett nagy hangsúlyt fektet az eddig elért eredmények megőrzésére, a korrupcióval szembeni ellenállóképesség erősítésére, valamint az egyéni és szervezeti integritás fejlesztésére is (Magyarország Kormánya, 2020). A represszív és a támogató elemek egyensúlyára épülő komplex megközelítésben a kétféle beavatkozási típus, megelőzési módszer egymás mellett, egymást kiegészítve, szinkronban kerül alkalmazásra.

A Stratégia szövege alapján tehát a kormány egyszerre kíván élni

- a bürokratikus kontroll lehetőségeivel, a törvényi, a szervezeti és intézményi szupervíziós technikákkal, a technológiai forradalom, az informatika nyújtotta megfigyelési lehetőségekkel,
- valamint az integritást és prevenciót támogató egyéb eszközökkel is.

E két eltérő beavatkozási irány egyidejű alkalmazása azonban a lehetséges – és nem mindig pozitív – kölcsönhatások, a hatékonyságot rontó interferenciák megjelenésével járhat. Jelen írás ezeket a lehetséges hatásokat járja körül.

7 IX. Integritás Kerekasztal online konferencia, Budapest, 2020. november 26. (URL3).

8 Komplex megközelítés (Finszter, 2003).

Interferenciák és „gyógyszerkölsönhatások”

Ha azt vizsgáljuk, hogyan lehet a komplex megközelítés eszköztárát párhuzamosan használni, és a különböző eszközök hogyan hatnak egymásra, az első kérdés, amit fel kell tennünk: Hol tart ma a korrupcióellenes politikák változása?

*Korrupcióellenes politikák életszakaszai: represszió, felügyelet és integritás*⁹

Magyarországon a korrupcióellenes politikák szakaszai (Báger, Pulay & Korbuly, 2008; Somogyvári, 2009) között az átmenet fokozatosan zajlik, de sok – rendvédelmi – szervezetnél még jelenleg is megfigyelhető a felügyeleten és az elfojtáson alapuló megközelítés dominanciája. Napjainkra már elég sok bizonyíték szól amellett, hogy a korrupció elleni harcban a represszió alapuló kriminálpolitikai módszerek kizárólagos használata csak korlátozottan hatékony (Kóhalmi, 2015; Farkas, 2019), sőt társadalmi szempontból akár kontraproduktív is bizonyulhat (Pallai, é.n.; Petrétei, 2007; Pulay, 2017).¹⁰ Ennek ellenére hazánkban a megelőzés/integritás alapú szemlélet, amely magában foglalja a szemléletváltást és szemléletformálást, az integritáspolitikát, a megelőzésfókuszú és ügynevezett „puha intézkedések” használatát, a hivatásetikai megközelítést, ma még nem mindenütt nyert teret, bár az utóbbi években a kormány erőfeszítései és a Nemzeti Korrupcióellenes Stratégia megfogalmazott céljai mind inkább ebbe az irányba mutatnak.

A korrupcióval kapcsolatos korábbi, döntően represszív megközelítés tehát napjainkra a komplex, értékalapú szemlélet irányába mozdult el (Kóhalmi, 2014; Báger, 2018), melyben a korrupcióprevenció is kiemelt szerepet kap. A korrupció visszaszorítására irányuló komplex intézkedéscsomag egyaránt épít a megelőzés, a represszió és a kontroll eszközeire, ezeket vegyítve törekszik az egyéni¹¹ és szervezeti integritás¹² erősítésére, a korrupciós kockázat csökkentésére, valamint az egyéni korrupciós veszélyeztetettséggel kapcsolatos

9 „Az integritás tehát olyan becsületes, tisztességes, szabálykövető magatartást jelent, amelynek során az intézmények és az alkalmazottak tevékenységükkel erősítik a közszféra legitimitását, eredményességét, a közszféra iránti bizalmat.” (Báger, 2018).

10 „A korrupció megszállott üldözése veszélyeztetheti a demokratikus rendet és a szabadságjogokat, mert arra ösztönöz, hogy olyan eszközöket és technikákat alkalmazzanak, amelyek e harc hatékonyságát igérik, de az alapvető jogok felesleges csorbitásával járnak.” (Petrétei, 2007).

11 „A köztisztviselőkre akkor jellemző az integritás, vagyis akkor nevezhetik magukat feddhetetlennek, ha tiszteletben tartják a jó közigazgatás értékeit és normáit.” (Báger et al., 2008).

12 A szervezeti integritást a szervezetnek a rá vonatkozó szabályoknak, valamint a szervezet részére vagy általa meghatározott értékeknek és elveknek megfelelő működéseként definiálhatjuk (Pulay, 2014). A 50/2013. (II. 25.) Korm. rendelet 2. § meghatározása szerint a (szervezeti) „integritás: az államigazgatási szerv működésének a rá vonatkozó szabályoknak, valamint a hivatali szervezet vezetője és az irányító szerv által meghatározott célkitűzéseknek, értékeknek és elveknek megfelelő működése”.

etikai szilárdság és ellenállási képesség erősítésére is (Báger et al., 2008; Pulay, 2014; Kőhalmi, 2014).

A komplex megközelítésben a felügyeleti jellegű, technológia alapú, illetve a szabályalapú beavatkozás eszközei elsősorban külső kontrollként funkcionálnak¹³, míg az etikai orientáltságú, értékalapú beavatkozási lehetőségek¹⁴ inkább a belső kontroll erősítését célozzák.

A komplex, értékalapú korrupcióellenes megközelítést ma Magyarországon tehát ezeknek, a jellegükben meglehetősen különböző eszközöknek a párhuzamos alkalmazása jellemzi az integritáson és az antikorrupciós viselkedésen alapuló (köz)cél elérése érdekében.

Párhuzamos alkalmazás és „gyógyszerkölcsonhatások”

Az eltérő módszerek párhuzamos használatából adódik a következő kérdés: A két módszer egyes elemeinek együttes alkalmazása nem vezet-e vajon a módszerek közötti interferenciához? Ha fokozzuk a külső kontrollt, az vajon hogyan hat az integritásra (mely elsősorban a személyes belső kontroll erősségén alapul)?

A fenti gondolat első pillantásra akár furcsának is tűnhet. Miért hatna ellentétesen két, azonos célból alkalmazott, külön-külön már bizonyítottan hatásos eljárás? Miért akadályozná valamely már bevált, sikeres korrupcióellenes módszer egy másik, szintén bizonyítottan eredményes korrupcióellenes módszer hatékonyságát?

Ha külön-külön működnek, miért ne működnének együtt?

Az orvoslásban régóta ismert, hogy az egyenként igen hatásos (gyógy)készítmények, gyógyszerek együttes szedése nem kívánt mellékhatásokat válthat ki, a fellépő gyógyszerkölcsonhatások, interferenciák pedig esetleg éppen a célzott hatás ellen hathatnak (Somogyi-Végh, 2019). Például a páfrányfenyő (Ginkgo biloba) készítmények és egyes antitrombotikumok együttes alkalmazása kóros vérzékenységet okozhat; a tetraciklin típusú antibiotikumok szedése nem javasolt savcsökkentőkkel együtt, mert megkötik a bélben lévő többértékű kationokat és az így kialakuló kelátkomplexek már nem tudnak felszívódni a bélrendszerből; a nem szteroid gyulladásgátlók csökkenthetik az ACE-gátlók antihipertenzív

13 „A felügyelet célja láthatóvá tenni azoknak az embereknek az identitását és viselkedését, akik a szóban forgó szerv érdeklődésének a középpontjában állnak.” (Lyon, 2002).

14 Az integritási kockázatok feltérképezése és csökkentése, a szervezeti és személyes integritás erősítése, a korrupciós helyzeteknek való ellenállás képességének javítása, a belsőleg vezérelt értékalapú szemlélet és gyakorlat támogatása.

hatását, és akár vesefunkció-zavarokhoz is vezethetnek¹⁵ (Somogyi-Végh, 2019). Ezért a medikáció során az ilyen egymással interakcióba lépő, egymás hatásait jelentősen módosító készítmények egyidejű adagolása ellenjavalt.

Vajon a gyógyszerekhez hasonlóan a korrupcióellenes beavatkozások nem hatnak-e adott esetben egymás ellenében? Ha egyszerre használjuk az állami kontroll fokozására alkalmas eszközöket és az egyéni és szervezeti integritás erősítésére szolgáló módszereket, bizonyos esetekben nem oltják-e ki egymás hatását?

A továbbiakban – mintegy gondolat kísérletként – olyan lehetséges területeket mutatunk be, ahol ezek az interferenciák megjelenhetnek. E lehetséges „gyógyszerkölesönhatások” létét, hatását tekintse az olvasó vitaindító gondolatmenetnek.

A felügyelet és az integritás lehetséges interferenciái

*A különféle korrupcióellenes politikák interferenciái:
a belső motiváció csökkenése és átmeneti viselkedésváltozás*

Az egyéni integritás¹⁶ mint a korrupciónak való ellenállás képessége elsősorban az adott személyek belső motivációjától és belső kontrolljától, erkölcsi megingathatatlanágától függ. Ezzel szemben a „keményvonalas” vagy szabálykövetés központú szemlélet (Báger et al., 2008), de még a compliance is (Pulay, 2017)¹⁷ erősebben fókuszál a külső kontroll és a külső megerősítések, szankciók hatékonyságára, valamint a ténylegesen megvalósuló viselkedésre (annak belső, rejtett indíttatása helyett).

A különféle megközelítések más eszközöket preferálnak.

A „keményvonalas” szemléletben, a compliance stratégiában leginkább a kontroll, a jogi szabályozás, a szankció, a büntetésorientáltság valamint a normatív megközelítés dominál. Ez a restriktív szemlélet sokszor még a preventív eszközökben is megjelenik (például az igazságügyi és rendőrségi együttműködés fokozása, a korrupciós kockázat csökkentése jogi szabályozással, a kifogástalan életvitel ellenőrzése). A „keményvonalas” megközelítés és a compliance

15 A példák még hosszan sorolhatók lennének.

16 Az egyéni integritás mellett az integritás másik formája a szervezeti integritás más kérdéseket vet fel, melyeket jelen írás NEM tárgyal. A cikk kifejezetten az állami felügyelet által létrehozott eljárások és az *egyéni/individuális* integritás kölcsönhatásaira fókuszál.

17 „A compliance a felderítés (lelepleződés) esélyének növelésére és a büntetés fokozására épít. Kiindulási pontja az, hogy a munkavállalók racionálisan mérlegelik az önérdeküket, és saját előnyeik és költségeik alapján hozzák meg a döntést, anélkül, hogy ennek erkölcsi vonatkozásait figyelembe vennék.” (Pulay, 2017).

a szabályozás, az ellenőrzés és a kontroll, valamint – végső esetben akár – a büntetés vagy akár az elrettentés lehetőségeire is épít.

Ezzel szemben az integritásközpontú korrupcióellenes politika döntően a köz-céloknek megfelelő, hatékony, és a közt szolgáló jó működés¹⁸, az egyéni „tartás”, a felelősségvállalás, a szilárd erkölcsiség, az értékeknek és etikai standardoknak megfelelő önvezérlés, és a korrupciónak való ellenállás intrinzik motivációinak megerősítését támogatja. Eszközeiben a fejlesztés, a szemléletformálás, a hivatásetika erősítése, a tájékoztatás, a képzés, a sajátélmény (például tréningek során) és a pozitív megerősítés játszanak főbb szerepet.

A kétféle antikorrupciós intézkedési megközelítés egyidejű alkalmazása ezért lehet, hogy egymásnak ellentmondó elvárásokkal él az érintett személyek felé:

- egyszerre fokozza a kontrollt és várja el a feszes szabálykövető engedelmességet,
- de ugyanakkor ezzel egyidőben igényli az egyéni, szabad akaraton alapuló, belsőleg motivált elhivatottságot, és az önálló, rugalmas korrupcióellenes viselkedést is.

Persze felmerül a kérdés, hogy miért lenne ez gond? A feladatait integráns módon ellátó közszolga értelemszerűen szabálykövető és a köz érdekeit szolgáló viselkedést mutat, ugyanakkor belső motivációjában egyben elkötelezett, etikus és lojális is.

A probléma az, hogy a külső – pozitív/negatív – megerősítés csökkenti/csökkentheti a belső motiváltságot. A jelenség egyik első kutatói, Lepper és munkatársai (1973) kimutatták, hogy a teljesítménnyel arányosan adott, kiszámíthatóan érkező külső, pozitív megerősítés (vagyis jutalom) csökkenti a jutalmazott belső késztetését az adott tevékenység folytatására. A várt jutalom ugyanis megváltoztatja azt, ahogyan a jutalmazott személy a saját viselkedéséről gondolkodik. A személy önpercepciójában, saját viselkedésének elemzésekor túlsúlyba kerül a külső oknak tulajdonított hatás:

„Azért viselkedem így, mert jutalmat/büntetést kapok (nem pedig azért, mert így szeretném csinálni).”

Az adott személy tehát saját tetteit belső oktulajdonítás helyett külső tényezők hatásaként értelmezi.

Ez a hatás fokozottan érvényesülhet a már erős belső motivációval rendelkező, elkötelezetten integráns nézeteket valló és eszerint is élő személyeknél. Az

18 A szervezeti integritás esetén a szabályosságot szolgáló, jogszabályokban előírt ún. „kemény integritás-kontroll” elemek nagyobb hangsúlyt kapnak a jó szervezet működésében, de az értékek és elvek érvényesülése irányába ható, önként alkalmazott ún. „lágy irányításkontroll” eszközök szerepe sem elhanyagolható (Pulay, 2014).

ő önpercepciójukban a jutalmazás felerősítheti azt az érzetet, hogy viselkedésük oka nem (is) saját belső meggyőződésük, hanem a környezet erős elvárása/nyomása. Ez az önpercepció pedig csökkent(he)ti a saját integritásba vetett hitüket, valamint figyelmüket a külső, restriktív viselkedéskontrollra irányítja, mint a saját viselkedésük percipiált okára.

Másként hathat a külső kontroll fokozása azokra, akik a külső kontroll előtt nem mutattak nagy hajlandóságot az integráns viselkedésre. A helyes viselkedés „jutalmazása” (vagy a helytelen magatartás „büntetése”) erősíti a szabálykövető viselkedést, azt viszont meggátolhatja, hogy a jutalmat/büntetést kapó munkatársak intrinzik motivációi erősödjenek. Vagyis a viselkedés megváltozik a felügyelet hatására, de a viselkedés mögött álló nézetek, beállítódás sokszor nem.

A külső megerősítés (jutalom vagy szankció) tehát eltérő belső indíttatás esetén egyaránt hozzájárulhat a szabálykövető, de belsőleg kevésbé motivált viselkedéshez.

Továbbá problémát jelenthet az is, hogy a „keményvonalas”, külső kontrollon alapuló megközelítés kiszámítható, negatív megerősítő (szankcionáló, büntető) eszközei hatásukat sok esetben csak addig fejtik ki, amíg a kontroll fennáll. Ennek a jelenségnek a hátterében éppen a fent említett percipiált kontrollhely-át helyeződés, a saját belső motiváció lehetséges csökkenése állhat.

Ha a „keményvonalas” kontroll bármilyen okból lazul, a korábban törvénytisztelő viselkedést mutató egyének is kisebb integritásról tehetnek tanúbizonyítást egy-egy kényes helyzetben, esetleg kevésbé tudnak a korrupciós veszélyeztetettségnek ellenállni. A külső megerősítő-technikák és kontrollfolyamatok miatt ugyanis önkéntes normakövetési szándékuk és antikorrupciós „immunitásuk” meggyengülhetett.

Az első interferenciahatás tehát a felügyelet és az integritás között jelentkezhet:

- a) A dominánsan alkalmazott külső felügyelet, kimeneti hatékonysága ellenére, csökkentheti a belső motiváltságot, így a belső szilárd erkölcsiségre épülő integritás meggyengüléséhez vezethet.
- b) Az erős felügyelet ugyanakkor növelheti az átmeneti szabálykövető viselkedésváltozás gyakoriságát azok körében, akik nem meggyőződésből követik a szabályokat.
- c) A külső kontroll bármilyen okból történő lazulása mindkét csoportnál ront(hat)ja a korrupciónak való hosszú távú ellenállás képességét. Az első csoport tagjai csak a külső kontroll hatására csökkent belső tartásra támaszkodhatnak, a második csoport tagjainál pedig visszaesik a szabálykövetés gyakorisága.

A különféle antikorrupciós megközelítések interferenciái: a differenciálatlan alkalmazás kontraproduktivitása

A kontraproduktivitás háttérben azok az ellenhatások is állhatnak, melyeket a célzott, strukturált antikorrupciós intézkedések és a megcélzott egyének, vagy szervezetek össze-nem-illése okoz.

Báger Gusztáv (2018) az antikorrupciós megközelítés kereteit két dimenzió segítségével vázolta fel. Az elveken alapuló vs. szabályalapú szemlélet, illetve az emberek vs. szervezeti rendszer fókuszja mentén megalkotott mátrix négy megközelítést eredményez:

- 1) *„Szabályalapú, szervezeti rendszerre fókuszáló típus, ahol a vonatkozó jogszabályok jelzik a cselekvési, illetve büntetési határokat.*
- 2) *Szabályalapú, emberekre fókuszáló típus, ahol a vonatkozó jogszabályok az egyes ember megítélését, elszámoltatását és büntetését szolgálják.*
- 3) *Alapelveken alapuló, emberekre fókuszáló típus, ahol az erkölcsi és kulturális folyamatok ösztönzése valósul meg a szervezetekben és a társadalom egészében.*
- 4) *Alapelveken alapuló, szervezeti rendszerre fókuszáló típus, ahol a kísértő lehetőségeket a belső kontrollok, a szervezeti folyamatok és azok menedzselése teremti meg, illetve korlátozza vagy megszünteti”* (Báger, 2018).

A szervezeti sokféleség okán ezek a megközelítések *„a gyakorlatban természetesen többnyire együtt és egyidejűleg vannak, illetve lehetnek jelen”* (Báger, 2018). Mivel az adott intézmény szakterülete, feladata, szervezeti kultúrája gyakran meghatározza az adott szervezet által preferált korrupcióellenes megközelítést, ezért feltételezhető az is, hogy ugyanaz a központi intézkedés különféleképpen érintheti az eltérő típusú szervezeti kultúrájú intézményeket, vagy éppen a rendészeti szakterületek képviselőit, és éppen ezért eltérő hatást válthat ki bennük.

Joggal feltételezhető, hogy az erősen hierarchikus, jogszabályilag behatárolt területen működő szakterületeken/szervezeteknél, mint a közrendvédelem, a háttárendészet vagy a büntetés-végrehajtás nagyon más intézkedéseket várnak a dolgozók, mint ott, ahol az alapelveken alapuló, emberekre fókuszáló intézményi antikorrupciós megközelítés a domináns, mely elsősorban az individuumok autonóm, meggyőződésén alapuló integritására támaszkodik.

Azokban a szervezetekben, ahol mátrixjellegű működés, erős belső motiváltság, magas szervezeti és egyéni integritás jellemző, a szabályalapú megközelítések alkalmazása az előző szakaszban leírt hatást válthatja ki: az erősödő külső felügyelet a percipiált viselkedések áthelyeződéséhez, a belső motiváltság

csökkenéséhez, és az intézkedéscsomaggal kapcsolatos negatív érzelmekhez, ellenálláshoz vagy éppen rejtett sértődöttséghez vezethet¹⁹.

Az alapelveken alapuló megközelítések alkalmazása pedig a jogszabályi kontrollhoz szokott hierarchikus szervezetek és munkatársaik számára lehet esetleg elbizonytalanító.

Ha tehát a komplex, értékalapú megközelítés széles eszköztárából az adott szervezet és munkatársai számára nem adekvát eszközt alkalmaznak, a módszer és a szervezet össze-nem-illése meghiúsíthatja a kívánt cél elérését.

A második interferenciahatás:

- a) A különféle szervezeti kultúrájú intézmények, illetve munkatársaik számára nem egyformán adekvát minden módszer, ezért
- b) szervezeti és szakterületi szinten differenciált eszköztár alkalmazása javasolt.
- c) A különféle antikorrupciós és integritástámogató eszközök főnyíróelv-szerű, horizontálisan kötelezővé tett, differenciálatlan alkalmazása kontraproduktív lehet.

Felügyelet, compliance és integritás: azonos viselkedés, ismeretlen ok

A harmadik lehetséges interferenciahatás háttérében az a bizonytalansági tényező áll, hogy a ténylegesen megvalósuló törvényisztelő viselkedés okai ismeretlenek maradhatnak, így nehezen jósolható meg, hogy a célzott hatás mennyire lesz később is sikeres és tartós. Gyakran tapasztalható, hogy erős központi ellenőrzés/felügyelet mellett jelentősen csökken a korrupciós cselekmények száma.

De vajon mi áll ennek háttérében? Gyakori, hogy a szervezet munkatársai tudatában vannak a lehetséges információgyűjtésnek, számítanak az – akár operatív eszközökkel történő – megfigyelésre, ellenőrzésre vagy szupervízióra. Tudják mi az elvárt viselkedés, mi számít elfogadhatatlannak, és felméri a korrupciós viselkedés kockázatát és a lehetséges retorziókat is. A törvénytelen viselkedés a nyereség-veszteség értékelés²⁰ alapján nagy kockázatú eseménnyé válik, és ez visszafoghatja a lehetséges tetteket a korrupciós cselekmények végrehajtásától.

A SZEM-modell kereteit (Hunyady & Münnich, 2016) alkalmazva a külső kontroll növelése mind a szubjektív norma, mind pedig a szubjektív kontroll

19 Például azért, mert a mindig törvényisztelő, a korrupciót messzemenően elutasító közszolgá magára nézve sértőnek érzi a központi ellenőrzéseket, mely mögött a központi bizalmatlanság megnyilvánulását láthatja, amire abszolút nem szolgált rá. (A BM rendészeti vezető kiválasztási eljárásában a szerző felé a vezető kiválasztási interjúban, szóban közölt információ, 2021).

20 „Composite” modell (tapasztalat, nyereség-veszteség, önértékelés) (Malét-Szabó, Münnich & Takács-Fehér, 2021).

percepcióját befolyásolja, csökkentve a korrupciós viselkedési szándékot, s ezen keresztül a valóban kivitelezett korrupciós viselkedést.

A központi szupervízió, ellenőrzés és megfigyelés erősítése tehát a ténylegesen megvalósult viselkedés szintjén valóban csökkentheti a törvénytelen viselkedéseket. A hatás megjelenik a törvénytisztelőbb magatartás erősödésében, de sajnos megjelenhet a feltételezett társas elvárásoknak, szabályoknak való erősebb átmeneti vagy éppen látszólagos megfelelésben is. Ez utóbbi esetben a korrupcióban mélyen érintettek erősebb konspirációval, kevésbé nyíltan, de tovább tevékenykednek.

A külső szemlélő ebből mindössze annyit érzékel, hogy a törvénytelen viselkedések száma csökken. Az intézkedések hatására a szóban és viselkedésben egyaránt megjelenő viselkedésváltozás (integráns viselkedés) háttérroka azonban a külső szemlélő számára nem különböztethető meg.

Mégpedig azért, mert a kialakult viselkedésváltozás háttérében többféle ok – akár korábban alkalmazott módszerek eredménye – is állhat.

- a) Sikeres prevenció történt: a korábban alkalmazott, integritásfókuszú prevenciók megelőző hatása áll a változás mögött. (Eredmény: a belső motiváció és integritás erősödése, ennek hatására a korrupciós viselkedés elkerülése; hosszútávú antikorrupciós prevenciók hatása.)
- b) Meglévő integritás fenntartása: az intézkedéscsomag a személyek már kialakult szilárd erkölcsiségével megegyező elvárásokat támasztott, és ők a belső integritásuk, a korrupciónak való ellenállási képességük fenntartása²¹ miatt mutatnak törvénytisztelő és etikus viselkedést. (Eredmény: tartós, belső integritásalapú viselkedés fennmaradása.)
- c) Külső kontroll miatti átmeneti viselkedéskorlátozás/öncenzúra: a megfigyelhető viselkedés oka a „hatalomnak” való megfelelés céljából létrejött „öncenzúra” vagy kockázatkerülés. „Hogy ne bukjak le, most inkább nem csinálom.” (Eredmény: kizárólag a külső kontroll ideje alatt fennálló viselkedéskorlátozás, melyet a szubjektív kontroll alacsony érzete hoz létre, s mely a felügyelet gyengülésével eltűnik.)
- d) Látszólagos integritás: A törvénytelen viselkedés az erősödő felügyelet miatt konspiráltabbá vált, de ugyanúgy fennmaradt, csak láthatatlanul. (Eredmény: nincs. Csak a viselkedés felszíne változik meg, a tartalma nem. A korrupciós viselkedés fennmarad az intézkedések ellenére is.)

21 Az erős külső felügyelet néhány esetben a belső motiváció lehetséges gyengülésével kapcsolatos, már korábban leírt okok miatt (a percipiált viselkedések áthelyeződése) akár esetleg csökkentheti is a már meglévő erős integritást. De mivel ez a hatás az egyébként is rendkívül elkötelezett személyeknél jelenik meg, ez általában csak „kevésbé belsőleg motivált”, de még mindig elkötelezetten törvénytisztelő és integráns viselkedést jelent. Vagyis a meglévő erős szilárd erkölcsiség továbbra is fennmarad, csak a percipiált okok között nagyobb hangsúlyt kap a külső kontroll szerepe.

Mivel a fenti lehetőségek ugyanazokban a megfigyelhető külső jelekben nyilvánulnak meg (csökken a látható korrupciós viselkedés), a külső szemlélő számára sok esetben nem világos, hogy mi áll a változás háttérében. A személyek hasonlóan viselkednek: nem mutatják jelét korrump viselkedésnek, és szóban is meggyőző, integritásra utaló válaszokat adnak. Emiatt nehezen ítéltető meg, van-e a viselkedésváltozás mögött belső motiváció, ha van, akkor az mennyire tartós.

Különösen nehéz megítélni azokat a helyzeteket, amikor egyszerre vannak érvényben restriktív intézkedések, szabályok, és ezzel egyidőben preventív eszközöket is alkalmaznak, például integritás alapú képzéseket is tartanak.

A kétféle módszer nem ugyanarra, és nem ugyanúgy hat. Sokszor nehéz eldönteni, hogy vajon mindkét megközelítés hatékony volt-e, vagy csak az egyik. Az is előfordulhat, hogy egyik erőfeszítés sem hozott eredményt: a változás felszínes és átmeneti, és csak addig tapasztalható, amíg az erős külső kontroll fennáll. Vagyis: csökken a látható korrump viselkedés, de nem tudjuk miért.

Egy gondolat kísérlettel szeretném bemutatni a fenti probléma bonyolultságát.

Egy rendvédelmi szervezetnél komoly korrupciós problémák merülnek fel. A feltárt törvénytelenések miatt több munkatárs ellen büntetőeljárás indul. A szervezet átfogó ellenőrzést és megerősített felügyeletet kap a következő egy évben. Feltételezhető az is, hogy a Nemzeti Védelmi Szolgálat (NVSZ) továbbra is figyelemmel követi a szervezetet. A munkatársak átfogó képzésen vesznek részt, melyben részletesen megismerik a korrupcióval kapcsolatos törvényi előírásokat, a lehetséges szankciókat és az elvárt viselkedéseket. A képzést az elméleti ismeretek elsajátítását ellenőrző teszt zárja, sikertelenség esetén a vizsgát meg kell ismételni. A képzést mindenki sikeresen elvégzi. A munkatársaknak egy integritásközpontú tréningen is részt kell venniük, ahol problémaközpontú, megelőzésfókuszú, saját élményen alapuló „képzés” történik. A résztvevők megtanulják, hogyan ismerjék fel a korrupcióveszélyes helyzeteket, és gyakorolják is, hogyan kerülhetik el ezeket. A tréning nagy sikert arat, a munkatársak lelkesek, nagyon érdekesnek és hasznosnak találják a módszert.

A szervezet élére tiszteletben álló, lojális, a korrupciót mélyen elutasító vezetőt neveznek ki. Az új vezető mélyreható szervezeti változásokat vezet be, a korrupciós bűncselekmények miatt eltávolított személyeket pedig új, megbízható emberekkel pótolja.

Kilenc hónap múlva tizenkét munkatárs ismét „lebukik”.

Az újabb vizsgálat megállapítja, hogy a szervezeti szintű, magas korrupciós kockázat továbbra is fennáll, de a lebukottakon kívül további személyek nem érintettek a törvénytelenésekben.

A második vizsgálatban a korrupcióval kapcsolatos attitűdöket kérdőívvel és félig strukturált interjúval is felméri. A megmaradt munkatársak ezen igen jól

teljesítenek, láthatóan elutasítják a korrupt viselkedést. A következő hat hónapban végrehajtott megbízhatósági vizsgálatok is azt mutatják, hogy a megmaradt munkatársak a szakmai etikának megfelelően járnak el.

A komplex intézkedéscsomag után sokféle kérdés merülhet fel. Vajon tényleg sikeresek voltak-e az intézkedések? Ha igen, akkor pontosan melyek, és kire hatottak (kire nem, és vajon miért nem)? Történt-e tényleges és hosszú távú változás a szervezetnél? Azon a 12 főn kívül, aki másodszor lebukott, vajon megváltozott-e a többi munkatárs attitűdje a korrupt viselkedéssel kapcsolatban, vagy maradtak-e még olyanok, akik később visszatér(het)nek korrupt gyakorlatukhoz? Mi várható a szervezetnél a továbbiakban?

A fenti kérdésekre adott válaszok képezik az alapját annak, milyen intézkedésekre van szükség a továbbiakban. A fent vázolt szervezetben másképp kell intézkedni, ha:

- 1) a többségnél sikeres volt az intézkedéscsomag, azaz valós, hosszú távú változás, prevenció történt, a szervezetből az intézkedések hatására kikerültek az oda nem illő személyek, az egyéni és szervezeti integritás pedig jelentősen erősödött;
- 2) valójában nem történt érdemi változás, vagyis a munkatársak csak „kibekelték/kibekkelik” a képzéseket, átmeneti viselkedésmódosítással felhagytak korrupt tevékenységükkel, válaszaikat öncenzúrázták az interjúk során, de csak arra várnak, hogy gyengüljön a felügyelet és visszatérhessenek a jól jövedelmező korrupcióhoz;
- 3) a korrupciós tevékenység rejtetten tovább folyik, de már konspiráltabb keretek között, tehát az érintettek sokkal óvatosabbak, szűkebb, de „megbízhatóbb” körben „dolgoznak”, ezért a felügyelet a fokozott konspiráció miatt kisebb eséllyel deríti fel a tevékenységüket.

A problémát az jelenti, hogy a fent leírt három lehetőség mind ugyanolyan viselkedésben mutatkozik meg: törvénytisztelő(nek látszó) magatartásban és integritásra utaló szóbeli megnyilvánulásokban.

A harmadik interferenciahatás: az egyszerre alkalmazott különféle módszerek célzott hatásossága nehezen kimutatható.

- a) Ha egyszerre „több frontú”, komplex intézkedés történik, akkor nem nyilvánvaló, hogy melyik elem volt hatásos és melyik nem, illetve az adott intézkedések kikre hatottak és kikre nem.
- b) Újabb probléma esetén a felszíni tapasztalatok alapján nehéz eldönteni, mely területen kell beavatkozni, milyen módon, illetve mindenkire vagy csak néhány személyre érvényes intézkedéseket érdemes-e választani.

- c) Ha a háttér feltárása nélkül differenciálatlan, „sörös puska” jellegű intézkedéscsomagot választunk, akkor ennek sikeressége nem jósolható be (lehet, hogy sikeres lesz, de megeshet az is, hogy nem érünk el eredményt).

*A korrupciós bűncselekmények felderíthetősége:
a titkos adatgyűjtés, mint „láthatatlan kontroll”*

„A korrupcióra vonatkozó tényleges helyzet feltárása nehéz feladat, mert a kriminalstatistika hagyományos módszerei, bár fontos információkat nyújtanak, mégsem tudnak teljes képet festeni a jelenségről” (Magyarország Kormánya, 2015).

A korrupciós bűncselekményeket nehéz felderíteni, a (túlzottan) erős szabályozás²² és a hatékony ellenintézkedések pedig negatív érzelmeket is felszínre hozhatnak, melyek akár éppen a szervezethez való lojalitást, az egyéni és szervezeti integritást is gyöngíthetik.

Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a korrupciós bűncselekmények felderíthetősége és bizonyítása a bűncselekmény jellege miatt rendkívül nehéz (Lőrinczy, 1987; Finszter, 2011), a feljelentési hajlandóság mértéke kifejezetten alacsony (Korinek, 2006), és a hagyományos nyílt eszközök gyakran nem is elegendők a sikeres felderítéshez (Finszter, 2011; Nyitrai, 2014; Gábri, 2015; Veprik, 2019; 2020).

A korrupció konspiratív jellegű, elkövetése nem nagy észlelhető, tárgyi nyomot a környezetében, és gyakran nem különböztethető meg a mindennapi élet jogszerű cselekményeitől (Finszter, 2011). Mindez azt eredményezi, hogy a szokásos kriminalisztikai eszközök alkalmazásával a korrupció felderítése és bizonyítása nehézségekbe ütközhet (Finszter, 2011; Gábri, 2015).

Inzelt és munkatársai eredményei alapján a rendőri és ügyészi interjúalanyok véleménye szerint a korrupciós bűncselekmények esetén a leghatékonyabb felderítési technikák a titkos információgyűjtés, illetve a tettenérés (Inzelt, Kerecsi & Lévy, 2014), melyben az NVSZ szerepe kiemelkedő. Feladatait a Nemzeti Korrupcióellenes Stratégia így foglalja össze:

„Az NVSZ 2014 óta végzi a korrupcióellenes tevékenységgel kapcsolatos kormányzati feladatok összehangolását, a rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve. Feladat- és hatásköre az Rtv., valamint a rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve kijelöléséről, valamint feladatai ellátásának, a kifogástalan életvitel ellenőrzés

22 *„A munkavállalók lázonghatnak olyan programokkal szemben, amelyek a büntetést hangsúlyozzák, különösen akkor, ha a programok kialakításába nem vonták be őket, vagy ha a standardok irreálisak.” (Pulay, 2017)*

és a megbízhatósági vizsgálat részletes szabályainak megállapításáról szóló 293/2010. (XII. 22.) Korm. rendelet alapján kiterjed a bünfelderítésre és bűn-megelőzésre, a kifogástalan életvitel ellenőrzésre, a megbízhatósági vizsgálatra, a korrupcióellenes tevékenységgel összefüggő kormányzati feladatokra, valamint a vezetői beosztásba kinevezést és a rendfokozatban történő soron kívüli előléptetést megelőző előzetes véleményalkotásra.” (Magyarország Kormánya, 2020).

Ahogy látszik, a fent nevesített feladatoknál elsősorban a szabálykövetésre alapuló, normatív ellenőrzés dominál, kiegészítve a felderítéshez szükséges operatív eszközök alkalmazásával. Az eszközök összességében a központi kontroll/felügyeletet fokozzák, és a szabálykövető viselkedés kialakítására, illetve annak hosszú távú fenntartására irányulnak. Napjaink kriminalisztikai tendenciáinak egyik fontos összetevője a titkos eszközök és módszerek felértékelődése, valamint a személyek digitális és „offline” követhetőségének növekedése (Fenyvesi, 2019).

A korrupciós események felderítésében alkalmazott két leghatékonyabb technika – a titkos információgyűjtés és a tettenérés – mindegyike fedett keretben, az érintettek számára észrevétlenül folyik. Ezért senki sem lehet biztos benne, hogy „rá nem nyomoz a hatóság”. Ennek a bizonytalanságnak vannak pozitív hatásai: a nyomozás „veszélye” szabálykövető viselkedésre ösztönöz, a szabálykövetés pedig növeli a közbizalmat az érintett szervezet és képviselői felé.

Paradox módon azonban előfordulhat, hogy a saját szervezet felől jövő erős szabályozás, a láthatatlan felügyelet (például megbízhatósági vizsgálat a belső elhárítás részéről), vagy a váratlan ellenőrzések rejtett sértettséget, ellenállást, generalizált bizalmatlanságot, diffúz szorongásérzést indukálhatnak a szervezet munkatársaiban, mivel az operatív eszközök alkalmazása a központi bizalmatlanság képzetét kelti. Hatásukra megjelenhet a személyes veszélyeztetettség érzése is²³.

Az operatív eszközökkel „lebuktatott” munkatársak törvénytisztelő kollégái gyakran „kényelmetlenség érzésről”, sértettségről („nem bíznak bennem”) vagy éppen haragról számolnak be²⁴. Az ehhez hasonló érzések pedig – különösen, ha anyagi, szervezeti vagy magánéleti problémákhoz, túlterheléshez,

23 A megbízhatósági vizsgálatoktól történő idegenkedés, enyhe aggodalom a szerzővel folytatott személyes interakciók során többször megjelent törvénytisztelő személyek esetében is: legtöbbször hatékony, de „ellenszenves” módszernek tartják.

24 A titkos adatgyűjtéssel, a személyi állományra vonatkozó belső elhárítással kapcsolatos ambivalens érzelmek jól mutatják a jelenséget: az érintettek többsége elismeri az adott szervezetek (például NVSZ) társadalmilag hasznos szerepét, egyetért céljaival és fontosnak tartja működését, ugyanakkor mégis sokszor megfigyelhető az ott dolgozókkal kapcsolatos negatív megítélés, élőszóban, „biztonságos” helyzetekben megjelenő kritika, elutasítás, vagy akár az ott dolgozóktól való idegenkedés (a BM rendészeti vezetőkiválasztási eljárásában a szerző felé a vezető kiválasztási interjúban, szóban közölt információ, 2021).

túlmunkához társulnak – csökkenthetik a szervezet iránt érzett belső elkötelezettséget és a személyes elégedettséget.

A negyedik interferenciahatás:

- a) A korrupciós bűncselekmények felderíthetősége szempontjából a két leg-hatékonyabb módszer (a titkos információgyűjtés és a tettenérés) „rossz érzéseket”, akár ellenállást vagy éppen haragot válthatnak ki a törvénytisztelő kollégákból.
- b) Az operatív eszközök gyakori és eredményes használata fokozhatja a belső bizalmatlanság érzetét, és ennek következtében rossz munkahelyi hangulatot generálhat, sőt akár az egyéni és a szervezet iránti elkötelezettséget is csökkentheti.

+1 részhatás: Az antikorrupciós megközelítések módszertani interferenciái – képzési interferenciák

A szabályalapú és az integritásfókuszú megközelítés egyaránt él a különféle tanfolyamok, tréningek eszközével.

A „keményvonalas” szemléletet közvetítő képzések többsége kognitív fókuszú, tényeket, jogszabályokat soroló, normatív, szabálykövetésre buzdító, s azt elváró, döntően információközlő szövegek. A megelőzést ezek a tananyagok a lehetséges következmények ismertetésén, a „korrupciós spirálhoz” vezető szürke zónák, kényes helyzetek felismertetésén keresztül készítik elő, ez egészül ki a törvényi előírások, büntetőtételek felsorolásával, a lehetséges következmények kiemelésével és az elrettentés – nem is annyira rejtett – szándékával.

Az integritásközpontú korrupcióprevenció megközelítése egészen más: informatív, érdekes, személyes, megerősítő és személyiségépítő képzéseket alkalmaz, mely a résztvevők belső kontrollját, személyes erkölcsi irányítóját erősíti meg. Ezek a képzések jóval kevesebb direkt információt tartalmaznak, kerülnek a jogszabályok részletes ismertetését és ezek vizsgajellegű visszakérdezését, a fókuszukban a saját élményre épülő szituációs gyakorlatok állnak.

Mivel a szabályalapú megközelítés nagyobb múltat mondhat magáénak, és ilyen jellegű képzési anyagból értelemszerűen több van, a szakértők számára kézenfekvőnek tűnhet a használatuk az integritásfókuszú képzésekben is. Az is gyakran előfordul, hogy a saját élményre építő, érzelmekre ható, kevésbé részletes, nem annyira „törvényszagú” tananyag nem tűnik eléggé „szilárdnak”, „pontosnak”, a szakértők hiányolják a visszakérdezhető tényanyagot. Ezért menet közben mégis belekerülnek a tananyagba a vizsgán számonkérhető törvényi hivatkozások. Fennáll azonban a veszélye annak, hogy az így elkészült kevert tananyagok végül se a törvényi előírások „bebiflázását”, se a belső integritás erősödését nem érik el.

Az ötödik interferenciahatás: ha a képzésben nem a képzési célnak megfelelő módszert választunk, az csökkentheti a hatékonyságot.

Zárszó

Az antikorrupciós és integritásfókuszú eszközök lehetséges hatékonyságrontó interferenciák ismertetésekor az olvasóban joggal merülhet fel a kérdés: „Mi a helyzet a pozitív kölcsönhatásokkal?”

E hatások léte a farmakológiában is széles körben ismert. Az egymást segítő hatások közül lehetnek olyanok, melyeknél a külön-külön alkalmazva is hatásos módszereket kombinálva jobb összehatást kapunk.²⁵ A másik pozitív kölcsönhatás pedig, amikor kizárólag a kétféle módszer együttes alkalmazása hozza csak meg a várt eredményt.²⁶

Az antikorrupciós és integritásfókuszú erőfeszítéseknél az első esetben az eltérő eszközök együttes alkalmazása nagyobb hatásfokkal erősítené az integráns magatartást, míg a második esetben olyan eredményt is kiválthatnánk, melyet külön-külön alkalmazott módszerek felhasználásával nem érhetnénk el.

Miért nem esett szó ezekről a pozitív kölcsönhatásokról?

E kérdésre a válasz, hogy jelenleg mind a pozitív, mind a hatékonyságcsökkentő interferenciák léte bizonyításra vár. Ha feltételezzük, hogy a különféle eszközök együttes alkalmazásakor a módszerek egyáltalán kölcsönhatásba léphetnek és befolyásolhatják a végső kimenetet, akkor a terület ismeretlensége miatt mindkét interferenciahatási irány szisztematikus vizsgálata szükséges.

Ezért, ha a jelen írás kétséget, kíváncsiságot vagy a kérdéskör tisztázására irányuló szándékot ébresztett az olvasóban, akkor elérte célját.

Összefoglalás

A korrupció csökkentése, az integráns szervezeti és egyéni közszolgálat támogatása össztársadalmi ügy, melyhez összehangolt korrupcióellenes stratégiára, integrált, fenntartható, hosszú távú – országos és nemzetközi – erőfeszítések és reformok széles körére van szükség (Petrétei, 2007).

25 Ilyen például, amikor a B-vitamin-családba tartozó, neuroprotektív hatásúnak tartott B1-, B6- és B12-vitamin együttes adagolása javítja a neuropathia kezelésének esélyét (Gyires & Füst, 2011).

26 Ere példa, amikor hypogonadotrop hypogonadismus esetén a tesztoszteronszubsztitúció önmagában hatástalan, de a FSH és tesztoszteron együttes adagolása azonban létrehozza a normális gametogenezist (Fonyó, 1999).

A külön-külön hatékony antikorrupciós és integritásfókuszú eszközök időben egymáshoz közel eső, vagy éppen szimultán alkalmazásakor azonban olyan hatások léphetnek fel, melyek ronthatják a választott módszerek hatékonyságát, valamint bizonytalanná tehetik annak megítélését, milyen intézkedésekre van szükség a továbbiakban.

A komplex, értékalapú korrupcióellenes megközelítés különféle eszközeinek együttes alkalmazása ma már elkerülhetetlen, a különféle módszerek célzott és differenciált alkalmazása pedig nagyban hozzájárul a közös társadalmi cél, a korrupció visszaszorításához, illetve a szervezeti és egyéni integritás erősödéséhez. Ugyanakkor a siker szempontjából kardinális kérdésnek bizonyulhat, hogy felismerjük-e a módszerek között fellépő hatékonyságcsökkentő interferenciákat.

Jelen írás néhány lehetséges interferencia bemutatására tett kísérletet: felvázolta a felügyeleti intézkedések hatására csökkenő belső motiváció lehetőségét, az átmeneti viselkedésváltozás esélyét, a szervezetek és személyek számára nem adekvát módszerek differenciálatlan alkalmazásának veszélyeit, a törvénytisztelő viselkedés mögött húzódó okok rejtettséget, az erős felügyelet negatív emocionális hatásait, valamint a képzésfejlesztés lehetséges anomáliáit. Ezeknek a hatásoknak az igazolása és jelentőségük vizsgálata még várat magára.

A korrupció modern, komplex, értékalapú megközelítése az antikorrupciós és integritásfókuszú módszertani lehetőségek széles tárházát nyújtja. Ebből kell napjainkban az adott célnak, szervezetnek és állománynak megfelelő, módszertanilag indokolt, valamint pontos utánmérésekre is alkalmas korrupcióellenes stratégiákat kialakítani. Ehhez azonban megkerülhetetlen, hogy felmérjük a beemeneti tényezőket, felismerjük, milyen mellékhatásai és kölcsönhatásai lehetnek az alkalmazott eszközöknek, és kialakítsuk azokat a módszereket, melyekkel elkerülhetők a választott eszközök hatékonyságát rontó vagy kioltó hatások, és mérhetővé válnak a kimeneti tényezők. A korrupcióellenes fellépés sikerének kulcsa a közigazgatás és a rendvédelem területén is a hatékony tervezés és értékelés.

Felhasznált irodalom

- Ambrus I. & Farkas Á. (2019). *A compliance alapkérdései. Az etikus vállalati működés elmélete és gyakorlata*. Wolters Kluwer Hungary Kft.
- Báger G. (2018). *Nemzetközi antikorrupciós irányok, gyakorlatok*. Dialóg Campus.
- Báger G., Pulay Gy. & Korbuly A. (2008). *Korrupciós kockázatok feltérképezése a magyar közszférában*. Állami Számvevőszék Fejlesztési Módszertani Intézet.
- Bárd P. & Borbíró A. (2010). Kontrollálatlan kontrolltársadalom. *Kriminológiai Tanulmányok*, (47), 87–112.

- Farkas Á. (2019). Kriminálpolitikai dimenziók a 20. század végén, a 21. század elején. In Bárd P., Borbíró A. & Gönczöl K. (Szerk.), *Kriminológia és kriminálpolitika a jogállam szolgáltatában – Tanulmányok Lévy Miklós tiszteletére* (pp. 223–233). ELTE Eötvös Kiadó.
- Fenyvesi Cs. (2019). A kriminalisztikai világtendenciák – Különös tekintettel a digitális felde-
rítésre. In Mezei K. (Szerk.), *A bűnügyi tudományok és az informatika* (pp. 64–82). Pécsi Tu-
dományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- Finszter G. (2003). Korrupció által sújtott rendőrségek (Nemzetközi kitekintés). *Kriminológiai
Tanulmányok*, (40), 9–39.
- Fonyó, A. (1999). *Az orvosi élettan tankönyve*. Medicina könyvkiadó Rt.
- Finszter G. (2011). A korrupció nyomozása. *Belügyi Szemle*, 59(11), 75–97.
- Gáabri A. (2015). Titkos adatszerzés a hatékony bűnüldözés szolgáltatában. *Büntetőjogi Szem-
le*, 63(3), 52–55.
- Gyires K. & Fürst Zs. (2011). *A farmakológia alapjai*. Medicina.
- Hunyady Gy. & Münnich Á. (2016). A szilárd erkölcsiség elvárása a rendvédelemben: egy lehetsé-
ges pszichológiai modell. *Belügyi Szemle*, 64(6), 34–68. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2016.6.2>
- Inzelt É., Kerecsi K. & Lévy M. (2014). *Korrupciós bűncselekmények a büntető igazságszol-
gáltatás tükrében*. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar.
- Kóghalmi L. (2014). Etikai stratégiák a korrupció elleni küzdelemben. *JURA*, 20(2), 92–98. [https://
jura.ajk.pte.hu/JURA_2014_2.pdf](https://jura.ajk.pte.hu/JURA_2014_2.pdf)
- Kóghalmi L. (2015). *A Korrupció*. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- Lepper, M., Greene, D. & Nisbett, R. (1973). Undermining Children's Intrinsic Interest with
Extrinsic Reward: A Test of the „Overjustification” Hypothesis. *Journal of Personality and
Social Psychology*, 28(1), 129–137. <https://doi.org/10.1037/h0035519>
- Lyon, D. (2002). Surveillance studies: láthatóság, mobilitás és fenetikus rögzítés. *Replika*,
89(5), 15–20.
- Magyarország Kormánya (2015). *Nemzeti Korrupcióellenes Program (2015-2018)*. [https://kor-
rupciomegelozes.kormany.hu/download/9/ff/91000/NKP%20Program.pdf](https://korrupciomegelozes.kormany.hu/download/9/ff/91000/NKP%20Program.pdf)
- Magyarország Kormánya (2020). *A 2020-2022. közötti időszakra szóló középtávú Nemzeti Kor-
rupcióellenes Stratégia (2020)*. [https://korrupciomegelozes.kormany.hu/download/f/ff/92000/
STRAT%C3%89GIA%20k%C3%B6zz%C3%A9tett.pdf](https://korrupciomegelozes.kormany.hu/download/f/ff/92000/STRAT%C3%89GIA%20k%C3%B6zz%C3%A9tett.pdf)
- Malét-Szabó E., Münnich Á. & Takács-Fehér M. (Szerk.) (2021). *Integritás a rendvédelem
„SZEM”-ével – avagy a szilárd erkölcsiség rendvédelemspecifikus jellemzői a korrupciómeg-
előzés szolgáltatában*. Belügyminisztérium.
- Nyitrai E. (2014). A titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés alkalmazása során felme-
rülő kérdések. *Büntetőjogi Szemle*, 62(3), 32–40.
- Pallai K. (é.n.). *Demokrácia és korrupció*. ÁROP-1.1.21-2012-2012-0001 számú „Korrupció
megelőzése és a közigazgatás-fejlesztés áttekintése” című kiemelt projekt keretében készült
szakanyag. [https://korrupciomegelozes.kormany.hu/download/0/00/80000/Demokr%C3%A-
lcia%20%C3%A9s%20korrupci%C3%B3.pdf](https://korrupciomegelozes.kormany.hu/download/0/00/80000/Demokr%C3%A-
lcia%20%C3%A9s%20korrupci%C3%B3.pdf)

- Petrettei J. (2007). A korrupció jellemzői és az ellene való küzdelem lehetőségei. *Romániai Magyar Jogtudományi Közlemény*, (4), 25–35. <http://rmjk.adatbank.transindex.ro/pdf/003Petrettei.pdf>
- Pulay Gy. (2014). A korrupció megelőzése a szervezeti integritás megerősítése által. *Pénzügyi Szemle*, 59(2), 151–166.
- Pulay Gy. (2017). Miért (lehet) eredményes eszköz a szervezeti integritás a korrupció megelőzésére? *Köz-Gazdaság*, 12(4), 13–28.
- Somogyi-Végh A. (2019). *Nem kívánt gyógyszer-kölcsönhatások ellentmondásainak értékelése és előfordulásuk hazai gyakorisága*. PhD dolgozat. Pécsi Tudományegyetem, Gyógyszertudományok Doktori Iskola.
- Somogyvári I. (2009). *A korrupciós kockázatokról és veszélyhelyzetekről az Állami Számvevőszék nézőpontjából*. Közigazgatási Reformprogramok Országos Szakmai Konferencia.
- Veprik Z. (2019). A rendészeti környezetben elkövetett korrupciós bűncselekmények felderítésének gyakorlati sajátossága. *Belügyi Szemle*, 67(7-8), 159–176. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2019.7-8.9>
- Veprik Z. (2020). Titkos eszközök alkalmazása a rendőri korrupciós bűncselekmények nyomozásában. *Belügyi Szemle*, 68(12), 85–104. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.12.4>

A cikkben szereplő online hivatkozások

- URL1: Magyarország Ügyészsége: *Összefogás a közélet tisztasága érdekében*. 2019. december 4. <http://ugyeszseg.hu/osszefogas-a-kozelet-tisztasaga-erdekeben/>
- URL2: *European Commission: Special Eurobarometer 502, Corruption*. June 2020. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2247>
- URL3: *Magyar Nemzeti Bank: Integritás Kerekasztal online konferencia, Budapest, 2020. november 26*. <https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlemenyek/2020-evi-sajtokozlemenyek/jarvany-idejen-meg-inkabb-szukseges-a-korrupcioellenes-osszefogas>

Alkalmazott jogszabályok

- 1104/2012. (IV. 6.) Korm. határozat a korrupció elleni kormányzati intézkedésekről és a Közigazgatás Korrupció-megelőzési Programjának elfogadásáról
- 50/2013. (II. 25.) Korm. rendelet 50/2013. (II. 25.) Korm. rendelet az államigazgatási szervek integritásirányítási rendszeréről és az érdekérvényesítők fogadásának rendjéről

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Héder K. (2022). A felügyelet és az integritás lehetséges interferenciái. *Belügyi Szemle*, 70(6), 1193–1213. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.6.4>